

Explaining the Criteria for Promoting a Sense of Attachment to a Place with the Design-Led Planning Approach (Parand City)

Maryam Behroozi¹, Hamid Majedi^{2*}, Zahra Sadat Saeideh Zarabadi³

1. Ph.d. Student in Urban Planning, Faculty of civil engineering, art, and Architecture, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Professor, Faculty of civil engineering, art, and Architecture, Science, and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

3. Associate Professor, Faculty of civil engineering, art, and Architecture, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Article History

Received: 2022-10-12

Accepted: 2022-11-15

Keywords

Design-Oriented Planning

Parand City

Place Attachment

Place Dependence

Place Identity

ABSTRACT

Introduction

The sense of attachment to a place is one of the most important components of quality in urban spaces, which has semantic, emotional, and functional factors. This feeling takes place after understanding and judging the environment. In the case of satisfaction, it causes the optimal use of the environment and ultimately causes the continuation of the presence of individuals. In the evaluation and experiences of the implementation of urban development projects in the world and especially in our country, it has been proven that these projects have had little success in creating a qualified urban environment. In this regard, a new approach to preparing urban development plans with an approach to the city and an integrated vision called design-oriented planning has been proposed, which is a general process to connect planning to design. This topic is a product-oriented design that pays attention to all dimensions: physical, economic, social, psychological, perceptual, and visual. As one of the five cities around Tehran, Parand city is of special importance due to its location and characteristics. Its special place is due to its special place to organize the population and the activity of the urban complex in the master plan and the plan of the urban complex of Tehran, i.e., the plans beyond it. Moreover, Parand city has a special regional location, which is strategic in terms of location. This research seeks the question of how design-based planning as an approach to improve the quality of the urban environment can be used to formulate a model to improve the sense of attachment to the place as one of the most important components of quality in Parand city. The key goal of this research in this direction is to determine the criteria for improving the sense of attachment to the place as an important dimension in improving the quality of urban life, emphasizing the Design-Led planning approach in Parand city.

Materials and Methods

In this research, according to the purpose and nature of the research, the combined or mixed exploratory research method has been used. In the first stage, the theoretical foundations, studies, and background related to the sense of attachment to place and design-oriented planning were analyzed and compiled systematically. In order to ensure the validity of the qualitative part, the opinions of professors and scientific experts and the theory of experts were used. The inductive content analysis method was used to analyze qualitative data. Therefore, in this section, with the help of open, central, and selective coding, the content categories in the studied model that was available in the literature and documents of the research subject have been searched, and finally, after coding, the research analysis model has been presented. In the second step, in the quantitative method, the questionnaire was made from qualitative data, and the face and content validity of the questionnaire was confirmed by experts, supervisors, and consultants. Kolmogorov-Smirnov tests, regression, and correlation tests were also used to analyze the data.

* Corresponding author: majedi_h@yahoo.com

Findings

Based on the obtained results, it is determined that according to the conceptual model of the research, there is a significant relationship between all the variables of the research. In other words, there is a kind of convergence between the design and

the planning criteria of the design-oriented planning variable and the criteria of place dependence and place identity variables of place attachment, that is, by promoting the criteria of place identity, place dependence, design-oriented planning, one can feel an attachment to Improve the location.

Table 1. The relationship between research variables

		Place Identity	Dependence on location	Place attachment
Designing	Correlation	0.660	0.628	0.662
	Sig	0.001	0.010	0.001
	Number	394	394	394
planning	Correlation	0.582	0.540	0.678
	Sig	0.001	0.029	0.001
	Number	394	394	394
Design-oriented planning	Correlation	0.704	0.630	0.813
	Sig	0.001	0.001	0.001
	Number	394	394	394

Furthermore, the effect of place identity, place dependence, and design-oriented planning in order to promote place attachment is positive and meaningful.

Conclusion

In this regard, the sense of attachment to the place was considered as a central category, and three factors of place identity, dependence on the place, and design-oriented planning (as an influential element and innovation in research) were identified as elements influencing the sense of attachment to the place. According to the findings of this research and the conceptual model of the research, there is a positive and significant correlation between all research variables, in other words, between the design and the planning factors, the design-oriented planning variable, and the criteria of place dependence and place identity, the variable of attachment to a certain place. There is convergence, that is, by improving the criteria of place identity, place dependence, and design-oriented planning, the sense of attachment to place can be improved in Parand city. In examining the authenticity of the claim of the existence of the effect of place identity, place dependence, design-oriented

planning, and design factors in the second phase of Parand city on promoting the sense of attachment, since their significance level is less than 5%, their effect is accepted in the direction of promoting attachment to the place. Considering the background of the research and examining the results of the current research with recent research, it can be acknowledged that the missing element in recent research is the role of the design-oriented planning approach in promoting the sense of attachment to the place because in the evaluation and experiences of the implementation of the project Urban development projects in the world and especially in our country have proven that urban development projects have had little success in creating a quality urban environment. Therefore, various urban thinkers have supported the presence of quality-oriented thinking specific to urban design in all scales (macro and micro) of urban development plans to create a quality environment, and thus a new approach in preparing urban development plans with a visionary approach to the city. They were integrated into the name of design-oriented planning. In this research, the role of this factor was investigated by identifying the relevant indicators that can be of great help to urban designers.

COPYRIGHTS

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Behroozi M. Majedi H. Saeideh Zarabadi Z. Explaining the Criteria for Promoting a Sense of Attachment to a Place with the Design-Led Planning Approach (Parand City). Urban Economics and Planning Vol 4(3):52-63 [In Persian]

DOI: 10.22034/UEP.2022.365320.1287

تبیین معیارهای ارتقای حس دل‌بستگی به مکان با رویکرد برنامه‌ریزی طراحی محور (شهر پرنده)

مریم بهروزی^۱، حمید ماجدی^{۲*}، زهرا سادات سعیده زرابادی^۳

۱. دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشکده عمران، هنر و معماری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
۲. استاد گروه شهرسازی، دانشکده عمران، هنر و معماری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
۳. دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده عمران، هنر و معماری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

اطلاعات مقاله

تاریخ‌های مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۲۰
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۲۴

چکیده

حس دل‌بستگی به مکان به عنوان زنجیره‌ای میان افراد و محیط‌های معنادار است که منبای تعامل عاطفی مثبت انسان با فضا است که به عنوان بعد مهمی در بهبود کیفیت زندگی شهری است. از طرفی، برنامه‌ریزی طراحی محور نیز به عنوان رویکردی میانی بین برنامه‌ریزی و طراحی به عنوان تفکری کیفیت‌گرا به دنبال پاسخ‌گویی به مسائل کیفی موجود در شهر است. بنابراین، مسئله تحقیق، رسوخ مباحث کیفی در مقیاس‌های کلان است. هدف از این مطالعه، تبیین معیارهای ارتقای حس دل‌بستگی به مکان با تأکید بر رویکرد برنامه‌ریزی طراحی محور در شهر جدید پرنده که دارای جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی و طبیعی و موقعیت استقرار مناسب است، روش این پژوهش، آمیخته اکتشافی است که پس از بررسی مبانی نظری و پیشینه پژوهش و تجزیه و تحلیل کیفی سوابق موضوعی، از روش تحلیل محتوای استقرایی و روش کدگذاری در بخش کیفی استفاده شد. در بخش کمی پس از توزیع پرسشنامه، از روش آمار توصیفی و استنباطی با نرم‌افزارهای SPSS و PLS و آزمون‌های کولموگوروف-اسمیرنوف و رگرسیون و همبستگی استفاده شد. با توجه به نتایج آزمون، بین کلیه متغیرهای پژوهش، همبستگی وجود دارد. فرضیات اصلی پژوهش بیان می‌کنند که سه عامل هویت مکان، وابستگی به مکان و عوامل برنامه‌ریزی طراحی محور بر ارتقای حس دل‌بستگی به مکان تأثیر مثبت و معناداری دارند. با آزمون فرضیه می‌توان اظهار داشت که با ارتقای مؤلفه‌های محیطی-زمینه‌ای، احساسی-عاطفی، اجتماعی-مشارکتی، کالبدی، فرهنگی-اعتقادی، شناختی-ادراکی، طراحی و برنامه‌ریزی، حس دل‌بستگی به مکان در شهر پرنده ارتقای پیدا می‌کند.

کلمات کلیدی

برنامه‌ریزی طراحی محور
شهر پرنده
حس دل‌بستگی به مکان
وابستگی به مکان
هویت مکان

مقدمه

ساکنان در آن حس تعلق کمی به محله خود دارند. در ارزیابی و تجارب ماحصل از اجرای طرح‌های توسعه شهری در جهان و به‌ویژه کشور ما این موضوع اثبات شده که طرح‌های یادشده در خلق محیط شهری واجد کیفیت، توفیق کمی داشته‌اند [۲]. بنابراین، اندیشمندان مختلف شهرسازی از حضور تفکر کیفیت‌گرای خاص طراحی شهری در تمام مقیاس‌هایی (کلان و خرد) طرح‌های توسعه شهری برای ایجاد محیط واجد کیفیت حمایت کرده‌اند [۳]. در این راستا، رویکرد نوینی در تهیه طرح‌های توسعه شهری با نگرشی به شهر و دیدی یکپارچه به نام برنامه‌ریزی طراحی محور مطرح شده که فرایندی عام برای اتصال حلقه برنامه‌ریزی به طراحی است. این موضوع نوعی طراحی محصول‌گرا است و توجه به تمام ابعاد: کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، روانشناختی، ادراکی، بصری و غیره را دارد. شهر پرنده به عنوان یکی از ۵ شهر پیرامون تهران به جهت موقعیت و ویژگی‌های آن از اهمیت خاصی برخوردار بوده و در طرح جامع و در طرح

حس دل‌بستگی به مکان یکی از مؤلفه‌های کیفیت در فضاهای شهری است که عوامل معنایی، احساسی و عملکردی دارد و این حس پس از درک و قضاوت محیط صورت گرفته و در صورت رضایت باعث استفاده مطلوب از محیط و در نهایت، سبب تداوم حضور فرد می‌شود [۶]. فقدان حس و معنا باعث نمایش تغییرات اساسی پارادایم در فرم شهر و دگرگونی شیوه ادراک انسان‌ها از پیوستگی با مکان می‌شود. برآورده شدن این حس به‌خصوص در مورد فضاهای محلی اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است، چراکه انسان‌ها در هر رفت و آمدی از محله خود و از فضاهای عمومی که در محله وجود دارند، عبور می‌کنند. از این‌رو، وجود حس مکان در محله که منجر به ایجاد حس تعلق به آن می‌شود، هنگام طراحی از الزامات است. اما مسئله وقتی به وجود می‌آید که در طراحی محیط زندگی این مهم نادیده گرفته می‌شود یا به آن توجه کافی صورت نمی‌گیرد و در نهایت، محیط‌هایی به وجود می‌آیند که

رابطه بین طراحی شهری و برنامه‌ریزی شهری در مطالعات مورد غفلت واقع شده و ماهیتی مبهم دارد برای بهبود وضعیت موجود باید شکاف مطالعات تئوریک در حوزه کاربردی و همپوشانی‌های عملیاتی مرتفع شود [۱۲]. بنابراین، برنامه‌ریزی طراحی‌محور رویکردی میانی بین برنامه‌ریزی شهری و طراحی شهری پاسخ‌گوی این شکاف است.

پیشینه تجربی

در خصوص تحقیقات صورت‌گرفته در زمینه حس مکان، حس دل‌بستگی به مکان تا بیش از دهه ۱۳۷۰ میلادی و در مطالعات انجام‌شده در زمینه رابطه انسان و محیط، به‌انگاره تعلق و دل‌بستگی به مکان توجه نشده، اما پس از آن تحقیقات مختلفی در این زمینه انجام شده است [۱۳] و همچنین، آغاز توجه به طراحی در فرایند برنامه‌ریزی شهری به دوره مطرح شدن کاربری مختلط در توسعه شهری بازمی‌گردد و رویکرد برنامه‌ریزی طراحی‌محور در آستانه قرن ۲۱ مطرح شد و بیشتر از طرف معماران و طراحان شهری به حوزه شهرسازی وارد شد [۱۴].

اعتصامی‌پور و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله خود با عنوان «واکاو و تبیین سیر تحول ضوابط شهری در شهرهای ایران» اظهار داشتند که ضوابط شهری در قالب آیین‌نامه‌های منطقه‌بندی، مکانیزم اجرایی طرح‌های توسعه شهری هستند و سیر تحول ضوابط منطقه‌بندی از شکل‌گیری ضوابط عملکرد مینا، تکنیک‌های اصلاحی تا ظهور ضوابط فرم‌مبنا و هیبریدی موجب توجه بسزایی به ابعاد کیفی محیط و رابطه انسان و مکان بوده است [۱۵]. لطافتی و انصاری (۱۳۹۸) به تقسیم مؤلفه‌های مؤثر بر پدیدایش حس مکان به دو دسته عینی (کالبدی و فعالیتی) و ذهنی (فردی و جمعی) پرداختند [۱۶]. میرزاجانی (۱۳۹۸) جایگاه حس دل‌بستگی به مکان در شکل‌گیری هویت را مطرح کرد و حیدری و همکاران نیز در همان سال به شناسایی عوامل کالبدی، احساسات فردی و عوامل اجتماعی و جمعیتی به عنوان عوامل اصلی تأثیرگذار بر دل‌بستگی به مکان پرداختند [۱۷]. رضوانی و همکاران (۱۳۹۶) هنجارهای افزایش مطلوبیت مکان با حس تعلق مکان را مطرح می‌کنند [۱۷]. الرحمن و اسد (۲۰۲۰) ادعان داشتند که رویکرد برنامه‌ریزی شهری نگاهی سیستماتیک برنامه‌ریزی و طراحی شهری با توجه به معماری و هنر داشته و عرفانی در همان سال مطرح کرد که ایجاد هویت مکانی جدید و بازسازی تجربه و معنای مکان با درگیری رابطه شناختی، عاطفی و مفهومی با مکان امکان‌پذیر است [۱۲]. کاسیمس و همکاران (۲۰۱۹) دل‌بستگی به مکان و ایجاد اجتماع به صورت ذهنی به عامل یا نیازهای محیطی و دانش تاریخی مرتبط دانستند [۱۸]. سونگ و همکاران (۲۰۱۹) بررسی کردند که دل‌بستگی به مکان رابطه قوی با رفتار شهروندی دارد و کویین و همکاران نیز حس مکان در مقیاس املاک را بیشتر از حس مکان به شهرها مطرح کردند [۱۹]. سیاستین (۲۰۲۰) اساس دل‌بستگی به مکان را مفاهیم مبتنی بر وابستگی به مکان و هویت مکان در نظر گرفته است و همچنین، معنای مکان را مشتمل بر دوست‌داشتنی بودن یا دوست‌داشتنی نبودن مکان می‌داند [۲۰].

چهارچوب نظری

با توجه به پژوهش‌های اخیر می‌توان پژوهش سیاستین (۲۰۲۰) را که مفهوم دل‌بستگی و معنا را مطالعه کرده است و بیشترین سازگاری را با موضوع دارد، به عنوان مدل پایه انتخاب کرد تا بتواند تضمین‌کننده خصوصیات محیط‌های جدید و پویا باشد [۲۰]. این پژوهش اساس دل‌بستگی به مکان را مفاهیم مبتنی بر وابستگی به مکان و هویت مکان در نظر گرفته است و همچنین، معنای مکان را مشتمل بر دوست‌داشتنی بودن یا دوست‌داشتنی نبودن مکان می‌داند. چهارچوب ارائه‌شده می‌تواند مورد استفاده برنامه‌ریزان برای بهبود امکانات و تسهیلات بوده و برای ساکنان نیز ابزاری برای بیان خواسته‌ها به برنامه‌ریزان باشد. در شکل ۱ چهارچوب مفهومی سیاستین ارائه شده است.

مجموعه شهری تهران یعنی طرح‌های فرادست آن از جایگاه ویژه‌ای در رابطه با ساماندهی جمعیت و فعالیت مجموعه شهری تهران برخوردار شده است. همچنین، محدوده شهر پرند موقعیت استقرار منطقه‌ای خاصی دارد که به لحاظ موقعیت مکانی راهبردی است. این پژوهش به دنبال این پرسش است چگونه با برنامه‌ریزی طراحی‌محور به عنوان رویکردی در جهت ارتقای کیفیت محیط شهری می‌توان به تدوین الگویی برای ارتقای حس دل‌بستگی به مکان به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم کیفیت در شهر پرند پرداخت. هدف کلیدی این پژوهش در این راستا تعیین معیارهای ارتقای حس دل‌بستگی به مکان، به عنوان بعد مهمی در بهبود کیفیت زندگی شهری با تأکید بر رویکرد برنامه‌ریزی طراحی‌محور در شهر پرند است.

پیشینه تحقیق

حس مکان

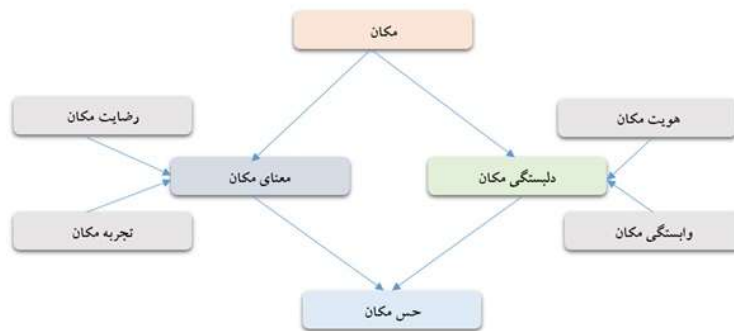
حس کلی که پس از ادراک و قضاوت نسبت به محیط خاص در فرد به وجود می‌آید [۴] که این حس در مقیاس‌های گوناگونی مورد بحث و ارزیابی قرار می‌گیرد؛ از سطح خانه شروع شده و به مقیاس‌هایی بزرگ‌تر در حد محله منتهی می‌شود [۵]. در این میان می‌توان به این امر اشاره کرد که فضاهای شهری از جمله مهم‌ترین بخش‌های شهر هستند که وجود حس مکان شهروندان نسبت به آن‌ها از جمله مهم‌ترین و ارزشمندترین معیارهای ارزیابی این فضاها به شمار می‌رود [۶]. باتز و ایلز درباره حس مکان بیان می‌دارند که حس مکان از اجزای اصلی زندگی امروز است که تحت تأثیر عناصر اجتماعی و مادی قرار می‌گیرد و با چشم‌انداز درونی جامع در یک منظر هم‌نوا می‌شود [۷]. باید در نظر داشت که بین حس مکان اجتماعی و اکولوژیکی باید تفاوت قائل شد، چراکه گاهی اوقات بین فعالیت‌های صورت‌گرفته در یک محل یا محیط زمینه‌ای آن جدایی می‌افتد. بعد اکولوژیکی حس مکان از تجمیع استعدادهای اکولوژیکی درک‌شده یا شناخته‌شده پدیدار می‌شوند و منجر به ایجاد معانی می‌شود که افراد خود را با آن مکان هویت‌یابی و تعریف کنند. حس مکان اجتماعی مربوط به حس مکان شخص یا حس جامعه‌ای شخص در یک واحد اجتماعی بزرگ‌تر است. بنابراین، بعد اکولوژیکی حس مکان با ابعاد فیزیکی و تعیین رفتار انسان‌ها گره خورده است و حسی مشابه تأکید بر معانی تاریخی و سمبلیک ایجاد می‌کند. این بعد می‌تواند باعث حس تجربه و یا شکل‌گیری و تعریف مجدد الگوهای زندگی قدیمی و جدید شود [۸].

دل‌بستگی به مکان

به مفهوم تأثیر عاطفی یک مکان اشاره دارد که افراد به لحاظ حسی و فرهنگی به آن جذب می‌شوند. تأثیر حسی، عاطفی و درونی مکان بر انسان، مرکز تفکر دل‌بستگی به مکان است، چراکه انسان‌ها می‌توانند به یک شیء، خانه، ساختمان، محله و یا یک قرارگاه طبیعی جذب شوند. در واقع، دل‌بستگی به مکان، ارتباطی نمادین با مکان است و به ادراک فرد یا گروه از مکان و نحوه ارتباط وی با آن بستگی دارد [۹]. دل‌بستگی مکان نوعی پیوند میان افراد و مجموعه محیطی آن‌هاست [۱۰]. پس دل‌بستگی به مکان نیز یکی از اجزای حس مکان است. بنابراین، حس مکان را باید حس عمومی به مکان دانست و دل‌بستگی به مکان احساس مثبت افراد به مکان است [۱۱].

برنامه‌ریزی طراحی‌محور

این رویکرد عناصر و تصمیمات برنامه‌ریزی را بر پایه تصور از کیفیت و احجام سه‌بعدی حاصله تدوین کرده و ویژگی‌های کیفی مکان را نیز در نظر می‌گیرد و تأکید کمتری بر کاربری زمین و استانداردهای مهندسی دارد، در این رویکرد مطلوبیت کیفیت و فرم از اهمیت بیشتری برخوردار است [۳].

شکل ۱. چهارچوب مفهومی دلبستگی مکان و معنای مکان [۲۰]

پیریایی و همکاران (۱۳۹۷)، سونگ و همکاران (۲۰۱۹) با وابستگی به مکان مطابقت دارد. در شکل ۲ تطابق مؤلفه‌های مدل پژوهش با نتایج برخی از پژوهش‌های پیشین که در ارتباط با حس دلبستگی به مکان و برنامه‌ریزی طراحی‌محور بیان شد، مشاهده می‌شود.

در مقایسه با پژوهش‌های انجام‌شده در مؤلفه مربوط به هویت مکان نتایج پژوهش محققان سیاوش‌پور (۱۳۹۳)، آیشم (۱۳۹۵)، علیمردانی (۱۳۹۶)، رضوی (۱۳۹۶)، حیدری (۱۳۹۷)، لطافتی و انصاری (۱۳۹۸) با مدل پژوهش مطابقت دارد. در مؤلفه مربوط به وابستگی مکان نتایج پژوهش محققان؛ دانشپور (۱۳۸۸)، رضوی (۱۳۹۶)، حیدری (۱۳۹۷)، لطافتی و انصاری (۱۳۹۸)، گیفورد و اسکاتل (۲۰۱۰)

شکل ۲. تطابق مؤلفه‌های مدل پژوهش با نتایج پژوهش‌های پیشین

مختلفی است که نوع واگذاری‌ها و شیوه ساخت در هریک از این فازها متفاوت است، در نتیجه تحقق‌پذیری طرح در فازهای یادشده متفاوت بوده است که در این میان، فاز ۲ در اجرا و ساخت موفق‌تر عمل کرده و بخش قابل توجهی از آن ساخته شده است. بر این اساس، در این فاز می‌توان شاهد مراکز و کانون‌های عمومی و هویتی متعددی نسبت به سایر فازها بود که چنین مراکزی عموماً در گروه‌های اصلی و در اراضی کاربری‌های عمومی محقق‌شده شهر به چشم می‌خورند. با در نظر گرفتن توضیحات یادشده علاوه بر مراکز فازها در شمال فاز صفر و ۱ و در ارتفاعات تخت رستم، پارک و یادواره شهدای گمنام یکی از کانون‌های هویتی شهر و به عنوان نشانه شهر است که از تمامی قسمت‌های شهر تا حدودی قابل رؤیت است. از نواحی دیگری که در آینده دارای چنین شرایطی خواهد بود، مجتمع تفریحی-ورزشی پرند است که موقعیت آن در جنوب فاز ۲ بوده که در حال حاضر زمین آن بایر است. از دیگر کانون‌های عمومی و هویتی شهر نیز می‌توان به دانشگاه آزاد اسلامی در ورودی شرقی شهر اشاره کرد که به واسطه عدم شکل‌گیری سایر عناصر ورودی شهر، به عنوان نماد و نشانه‌ای برای وارد شدن به شهر پرند جلب توجه می‌کند. با توجه به اینکه شهر پرند

مواد و روش‌ها

معرفی محدوده مطالعه‌شده

شهر پرند

شهر جدید پرند در ۵ فاز مسکونی و ۲ فاز صنعتی به منظور اسکان بخشی از جمعیت سرریز شده حوزه جنوب غرب تهران، در ۳۵ کیلومتری اتوبان تهران- ساوه در سال ۱۳۶۸ با مساحت تقریبی ۱۷ هزار هکتار در دشتی صاف و مسطح به وجود آمده است. در ۵ فاز موجود شهر جدید پرند، تراکم‌های متفاوتی وجود دارد که حداکثر آن مربوط به فازهای ۲ و ۳ و ۴ بوده که ۱۸۰ درصد است.

در شهر جدید پرند بخشی از کانون‌های هویتی به مجتمع‌سازی‌های بلندمرتبه و یا حتی ویلاسازی‌های خاص شهر اختصاص یافته که به گونه‌ای در بخشی از هر شهر که باشیم، با آن اینه مکان‌بایی صورت می‌پذیرد. از جمله چنین اینه‌ای می‌توان به سه ساختمان بلندمرتبه با رنگی متفاوت از اینه اطراف در میانه فاز ۲ و همچنین، به بخش باغ‌شهر شهر پرند در شمال فاز ۲ که در حال حاضر ساخته شده است، اشاره کرد. با توجه به اینکه شهر پرند در مراحل مختلف تهیه طرح و اجرا دارای فازبندی‌های

مسکن طراحی شده است. تفکیک لوله‌های آب شرب از غیر شرب، استفاده از لوله‌های ۵ لایه برای مصرف بهینه و جلوگیری از اتلاف انرژی، یکی از اقدامات مهم انجام شده توسط تعاونی یادشده در این فاز است. یکی دیگر از نکات مهم فاز یادشده، تنوع گونه‌های مسکونی آن است که در آن بیش از ۳۰ تیپ ویلایی، ۸ تیپ مشاعی و ۸ تیپ آپارتمانی ۳ تا ۱۳ طبقه شکل گرفته است. در شکل ۳ موضع قرارگیری فاز ۲ در شهر پرنده را می‌توان مشاهده کرد [۲۱].

در حال حاضر در حال تکمیل بوده و هنوز تمامی عناصر شهر به طور کامل شکل نگرفته است و تنها فاز ۲ شهر کاربری‌های خدماتی و هویتی شهر شکل گرفته و مشغول به فعالیت هستند، بررسی مراکز و کانون‌های هویتی شهر در غالب طرح‌های آماده‌سازی شهر و در حقیقت، وضعیت آتی شهر امکان‌پذیر خواهد بود [۲۱].

فاز ۲ شهر پرنده از توسعه شهر در سال ۱۳۸۰ توسط شرکت تعاونی کارکنان وزارت دفاع تهیه شده و دارای ۲۴۰ هکتار وسعت است که برای حدود ۲۰ هزار نفر متقاضیان

شکل ۳. مکان قرارگیری فاز ۲ شهر جدید پرنده - منبع [۲۱]

پتانسیل‌های عمده آن است که در صورت شناسایی و حفاظت و بهره‌برداری بهینه از آن می‌توان از فرصت‌های اقتصادی بی‌شماری برای شهر ایجاد کرد و بر کیفیت زندگی در شهر افزود.

الف) جاذبه‌های طبیعی

ارتفاعات تخت رستم در شمال، رودخانه شور در جنوب و همچنین، رود دره‌های شمالی-جنوبی جزء منابع طبیعی شهر هستند که در صورت احداث امکاناتی مانند سایت‌های تفریحی، اراضی ورزشی، مسیرهای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری (Greenways) متناسب با شرایط محیطی محل می‌تواند منجر به افزایش جاذبه‌های گردشگری و تفریحی آن باشد. در حال حاضر، مزار شهدای گمنام و پارک کوهسار در شمال بخشی از نیازهای فراغتی شهروندان را پاسخ‌گو است (شکل ۳) که البته در صورت تقویت می‌تواند از جاذبه‌های گردشگری شهر به شمار رود و در مقیاس فراتر از شهر نیز عمل کند.

تبیین موقعیت ویژه شهر جدید پرنده

محدوده شهر جدید پرنده از موقعیت استقرار منطقه‌ای خاصی برخوردار است که مهم‌ترین ویژگی‌های آن را می‌توان چنین برشمرد:

- ۱- نقطه تلاقی حوزه‌های کرج-شهریار و اسلامشهر-ریاط کریم
- ۲- قرارگیری در حد فاصل سه مرکز ملی تبادل کالا و مسافر کشور در فراسوی کمربند سوم تهران
- ۳- برنامه انتقال و تمرکز کل تأسیسات و ادارات گمرک تهران و اراضی مجاورت ایستگاه آپرین
- ۴- قرارگیری محدوده استقرار پرنده در یکی از سه رأس مثلث تهران-کرج-پرنده
- ۵- مجاورت با شبکه‌های مهم ارتباطی (مطالعات شهر پرنده. مشاور نقش محیط)

معرفی جاذبه‌های شهر جدید پرنده

وجود منابع طبیعی و میراث‌های فرهنگی و معماری در شهر پرنده یکی از

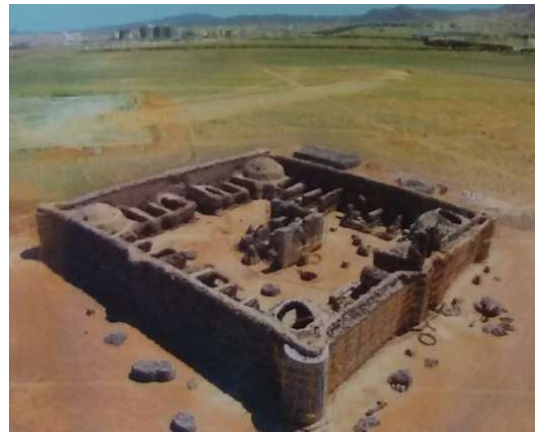

شکل ۴. پارک کوهسار پرنده

توسعه صنعت گردشگری در شهر جدید پرنده باشد که در حال حاضر در دست مرمت است، این در حالی است که تا کنون به دلیل کم‌توجهی و فاصله زیاد کاروان‌سرای یادشده از مراکز فعالیتی و عرصه‌های عمومی شهر شرایط لازم برای گسترش فعالیت‌های گردشگری با استفاده از ظرفیت‌های یادشده فراهم نشده است (شکل ۴).

ب) جاذبه‌های فرهنگی-تاریخی

کاروان‌سرای سنگی به‌جامانده از دوره سلجوقیان در جنوب شهر و در کنار جاده قدیم تهران-ساوه قرار دارد و جزء جاذبه‌های تاریخی-توریستی و جهانگردی پرنده است. وجود این کاروان‌سرای چهار ایوانی به مساحت ۵ هزار متر مربع در حاشیه جاده قدیم، نشان از جاده تاریخی ابریشم دارد که می‌تواند از فرصت‌های

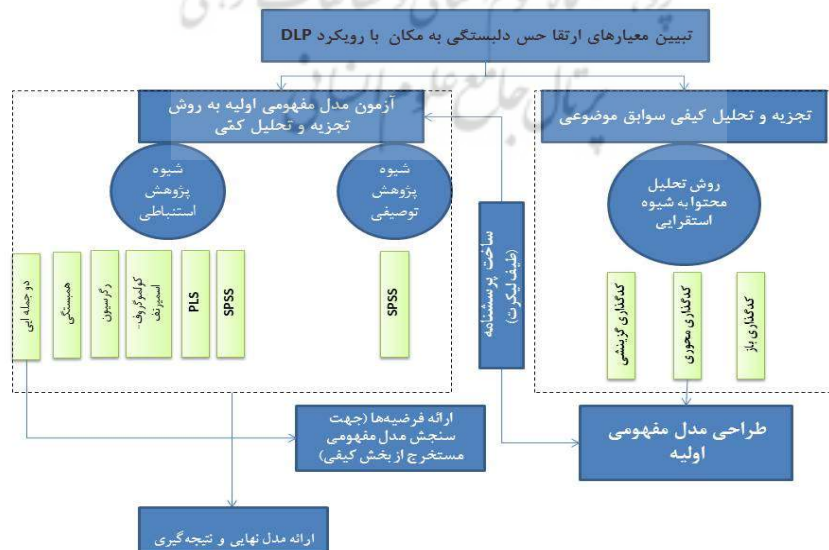
شکل ۵. کاروان‌سرای سنگی، منبع [۲۱]

از این‌رو، شهر پویا و جدید پرنده به دلیل وجود جاذبه‌های تاریخی-فرهنگی و طبیعی و موقعیت استقرار مناسب موضع مناسبی با توجه به رویکرد برنامه‌ریزی طراحی محور برای ارتقای حس دلبستگی به مکان باشد، در نتیجه ادامه ساخت شهرهای جدید همچون پرنده، براساس رعایت شاخص‌های برنامه‌ریزی طراحی محور می‌تواند سبب افزایش ایجاد هویت و وابستگی و در نتیجه، ارتقای حس دلبستگی به مکان شود. در برنامه‌ریزی طراحی محور شهر پرنده از ابتدا به جای نظم‌دهی صرف به کاربری، بعد سوم ارتفاع تعیین شده و کاربری‌های مجاور تعیین می‌شود و در نتیجه، شهری که بر این اساس ساخته می‌شود از ابتدا روی تمام ابعاد آن فکر و برنامه‌ریزی شده است و کارشناس می‌تواند قبل از ساخت‌وساز نتایج کیفی را پیش‌بینی کند.

تدوین شد و برای حصول اطمینان از روایی بخش کیفی از نظریات اساتید و متخصصان علمی و نظریه‌خبرگان استفاده شد. برای تحلیل داده‌های کیفی از روش تحلیل محتوای استقرایی استفاده شد. بنابراین، در این بخش با کمک کدگذاری باز، محوری و انتخابی، مقولات محتوایی موجود در الگوی مورد بررسی که در ادبیات و اسناد موضوع پژوهش موجود بود، جست‌وجو شده و در نهایت، بعد از کدگذاری مدل تحلیل پژوهش ارائه شده است. در مرحله دوم در روش کمی، پرسشنامه از داده‌های کیفی ساخته شده و روایی صوری و محتوایی پرسشنامه توسط خبرگان و اساتید راهنما و مشاور مورد تأیید قرار گرفته است. علاوه بر آن، برای بررسی روایی سازه، از روش آلفای کرونباخ (Cronbach's alpha) توسط نرم‌افزار SPSS استفاده شده و سپس، به آزمون مدل پرداخته و از شیوه پژوهش توصیفی و استنباطی استفاده شده است. در پژوهش توصیفی از نرم‌افزار SPSS و در بخش استنباطی از نرم‌افزار SPSS و PLS و همچنین، آزمون‌های کولموگوروف-اسمیرنوف، آزمون رگرسیون و همبستگی نیز استفاده شده و در انتها از آزمون دوجمله‌ای برای آزمون فرضیه استفاده شده است. شکل ۶ فرایند تحلیل و روش‌های استفاده‌شده در پژوهش را نشان می‌دهد.

روش کار

در این پژوهش با توجه به هدف و ماهیت پژوهش از روش پژوهش ترکیبی یا آمیخته اکتشافی استفاده شده است. در مرحله اول مبانی نظری و مطالعات و پیشینه مرتبط با حس دلبستگی به مکان و برنامه‌ریزی طراحی محور، تحلیل و با رویکردی سیستمی تنظیم و

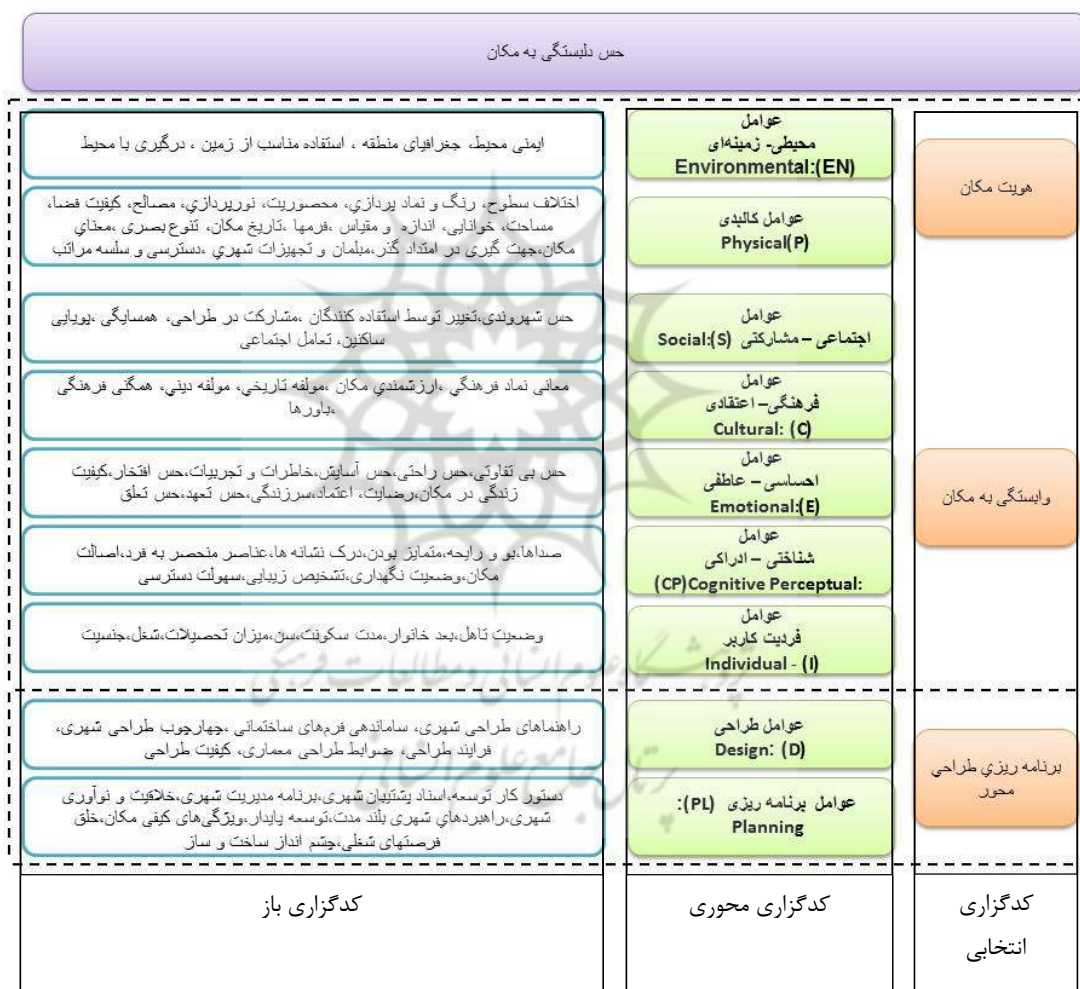
شکل ۶. فرایند تحلیل پژوهش

یافته‌ها

مرحله اول: بخش کیفی

ادراکی، عوامل فردیت کاربر، عوامل طراحی و برنامه‌ریزی است. پس از آنکه معیارهای محوری در حوزه ارتقای حس دل‌بستگی به مکان با رویکرد برنامه‌ریزی طراحی محور مشخص شدند، کدگذاری گزینشی (انتخابی) انجام شد که شامل ۳ موضوع می‌شود. طبق بررسی‌ها و براساس تحلیل محتوای صورت‌گرفته روی ادبیات و پیشینه پژوهش، ۳ عامل اصلی تبیین‌کننده ارتقای حس دل‌بستگی به مکان با تأکید بر رویکرد برنامه‌ریزی طراحی محور در کدگذاری گزینشی انتخاب شد. ۳ عامل تأثیرگذار هویت مکان، وابستگی به مکان و برنامه‌ریزی طراحی محور به عنوان اصلی‌ترین متغیرهای حس دل‌بستگی به مکان با این روش است. در شکل ۵ تمام کدهای استخراجی مشاهده می‌شود.

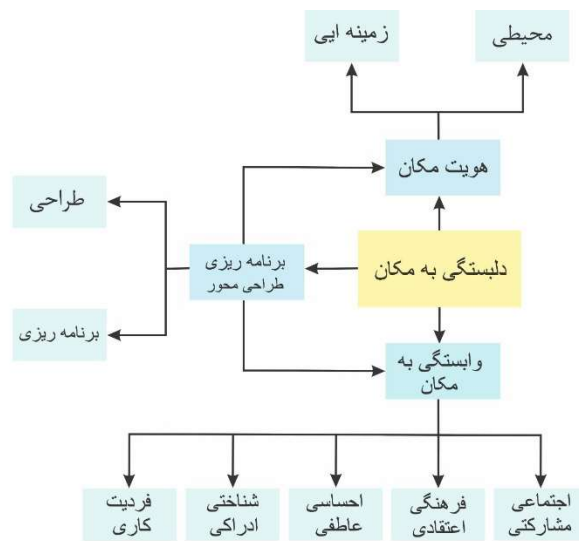
در تجزیه و تحلیل کیفی با کمک کدگذاری به تحلیل محتوا پرداخته شد. کدگذاری باز که به تدوین مفاهیم و مقوله‌ها و قضیه‌ها می‌پردازد، ۷۶ موضوع کلیدی در حوزه ارتقای حس دل‌بستگی به مکان با رویکرد طراحی برنامه‌ریزی محور استخراج شد. پس از انجام کدگذاری باز، کدگذاری محور که به ایجاد پیوند بین یک مقوله و مقوله‌های فرعی می‌پردازد، انجام شد. کدگذاری محوری شامل ۹ موضوع است که طبق شکل ۷ این ۹ موضوع شامل عوامل محیطی-زمینه‌ای، عوامل کالبدی، عوامل اجتماعی-مشارکتی، عوامل فرهنگی-اعتقادی، عوامل احساسی-عاطفی، عوامل شناختی-ادراکی، عوامل فردیت کاربر، عوامل طراحی و عوامل برنامه‌ریزی (PL) است.

شکل ۷. کدهای باز، محوری و انتخابی برای هسته مرکزی حس دل‌بستگی به مکان

همخوانی نشان می‌دهد [۲۰]. در شکل ۸ مدل تحلیل پژوهش ارائه شده است که در این مدل برنامه‌ریزی طراحی محور به عنوان عنصری گمشده در پژوهش‌های اخیر به مدل اضافه شده که به دنبال تأثیرگذاری این مهم بر هسته اصلی حس دل‌بستگی به مکان و همچنین هویت و وابستگی به مکان هستیم.

با توجه به تحلیل محتوای صورت‌گرفته در حوزه ادبیات و پیشینه پژوهش خود مشتمل بر کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی (گزینشی) بوده است، معیارهای ارتقای حس دل‌بستگی به مکان با تأکید بر رویکرد برنامه‌ریزی طراحی محور تبیین شده و مدل پژوهش بر مبنای تحلیل محتوا ارائه شد که با نظریه سباستین (۲۰۲۰) به عنوان نظریه مبنا نیز

شکل ۸. مدل تحلیل پژوهش

ب) گویه‌های تخصصی: گویه‌ها پس از انجام تحلیل محتوا و براساس شاخص‌های استخراج‌شده در کدگذاری گزینشی احصا شد. در طراحی این بخش سعی شده است که تا حد ممکن، گویه‌های پرسشنامه برای پاسخ‌گویان قابل درک باشد. در جدول ۱ زیر اطلاعات مربوط به پرسشنامه آمده است.

سؤال‌ها پرسشنامه از نوع پاسخ بسته بوده و مقیاس اندازه‌گیری سؤال‌های طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت است.

روایی صوری و محتوایی پرسشنامه توسط خبرگان و اساتید راهنما و مشاور مورد تأیید قرار گرفته است. علاوه بر آن، برای بررسی روایی سازه، از روش آلفای کرونباخ توسط نرم‌افزار SPSS استفاده شد و مقدار آلفای کرونباخ برابر با ۹۵/۴ به دست آمد.

یافته‌های توصیفی به دست آمده نشان داد در مورد سن بیشترین فراوانی مربوط به رده سنی ۳۱ تا ۴۰ سال (۴۴/۹ درصد) و کمترین فراوانی مربوط به رده سنی بالای ۵۰ سال (۴/۸ درصد) است. در مورد جنسیت بیشترین فراوانی مربوط به زنان با ۵۲/۳ درصد و کمترین فراوانی مربوط به مردان با ۴۶/۷ درصد بود. در مورد فراوانی متراژ واحد مسکونی بیشترین فراوانی مربوط به ساکنان متراژ ۷۰ تا ۱۰۰ متر (۶۴/۵ درصد) بود. در مورد میزان تحصیلات پاسخ‌دهندگان، بیشترین فراوانی مربوط مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر (۳۰ درصد) است.

مرحله دوم: بخش کمی- آمار توصیفی

برای تهیه پرسشنامه به منظور بررسی افکار ساکنان فاز ۲ شهر پرنده با توجه به اینکه تعداد جامعه آماری در دسترس نیست، در مواردی که واریانس جامعه یا درصد خطا در اختیار نباشد، می‌توان از جدول مورگان (Morgan Table) برای برآورد حجم نمونه استفاده کرد. این جدول حداکثر تعداد نمونه را مشخص می‌کند و چنانچه با فرمول تعیین حجم نمونه کوکران محاسبه شود، در روش کوکران معمولاً تعداد نمونه کمتری به دست خواهد آمد. به این ترتیب، با در نظر گرفتن جامعه بیش از ۱۰۰ هزار نفر (نامحدود) تعداد کل نمونه برابر ۳۹۴ مورد قبول است. به این منظور، پرسشنامه‌های پژوهش در بین ساکنانی که طی پنج سال گذشته در شهر پرنده در فاز ۲ ساکن بوده‌اند، توزیع شد که از مجموع ۴۵۰ پرسشنامه توزیع شده، تعداد ۳۹۴ پرسشنامه کامل بود و مورد تجزیه و تحلیل نهایی قرار گرفت.

گویه‌های پرسشنامه این پژوهش شامل دو قسمت است:

الف) گویه‌های عمومی: در سؤال‌های عمومی هدف کسب اطلاعات کلی و جمعیت‌شناختی پاسخ‌گویان است. این قسمت شامل مواردی مانند جنسیت، سن، میزان تحصیلات، متراژ واحد مسکونی در منطقه فاز ۲ شهر پرنده است.

جدول ۱. تعداد گویه‌ها و شماره گویه‌های پرسشنامه

شماره سوال	تعداد سوال	مفاهیم	مقوله	عامل
۱-۶	۶	عوامل محیطی - زمینه‌ای	هویت مکان	دلایستگی به مکان
۷-۲۲	۱۶	عوامل کالبدی		
۲۳-۲۸	۶	اجتماعی - مشارکتی	وابستگی به مکان	
۲۹-۳۴	۶	فرهنگی - اعتقادی		
۳۵-۴۵	۱۱	احساسی - عاطفی		
۴۶-۵۴	۹	شناختی - ادراکی		
۵۵-۶۰	۶	فردیت کاربر		
۶۱-۸۳	۷	طراحی	برنامه‌ریزی طراحی محور	
۶۸-۷۶	۹	برنامه‌ریزی		
۸۴-۸۵	۲			

استفاده شد. برای بررسی نرمال بودن داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شد که با توجه به جدول ۲، مشخص می‌شود که داده‌ها از توزیع نرمالی برخوردار نیست.

مرحله دوم: بخش کمی- آمار استنباطی
در بخش استنباطی از نرم‌افزار SPSS و PLS و همچنین، آزمون‌های آماری کولموگروف-اسمیرنوف، تحلیل رگرسیون و ضریب همبستگی اسپیرمن نیز

جدول ۲. بررسی نرمال بودن داده‌ها

متغیر	میلنگین	انحراف معیار	مقدار Z	سطح معناداری
هویت مکان	۴/۱۶	۰/۷۱	۰/۲۴۱	۰/۰۰۱
وابستگی به مکان	۳/۷۷	۰/۹۶	۰/۳۴۱	۰/۰۰۱
برنامه‌ریزی طراحی محور	۳/۸۳	۰/۶۶	۰/۲۰۴	۰/۰۰۱
دلبستگی به مکان	۳/۹۲	۰/۶۹	۰/۱۷۷	۰/۰۰۱

وابستگی به مکان و هویت مکان متغیر دلبستگی به مکان نوعی همگرایی وجود دارد، یعنی با ارتقای معیارهای هویت مکان، وابستگی به مکان، برنامه‌ریزی طراحی محور می‌توان حس دلبستگی به مکان را بهبود بخشید.

بر اساس نتایج جدول ۳ چنین مشخص می‌شود که مطابق مدل مفهومی پژوهش بین کلیه متغیرهای پژوهش رابطه معناداری وجود دارد. به بیانی، بین معیارهای طراحی و برنامه‌ریزی متغیر برنامه‌ریزی طراحی محور و معیارهای

جدول ۳. نتایج آزمون همبستگی

		هویت مکان	وابستگی به مکان	دلبستگی به مکان
طراحی	مقدار همبستگی	۰/۶۶۰	۰/۶۲۸	۰/۶۶۲
	سطح معنادار	۰/۰۰۱	۰/۰۱۰	۰/۰۰۱
	تعداد	۳۹۴	۳۹۴	۳۹۴
برنامه‌ریزی	مقدار همبستگی	۰/۵۸۲	۰/۵۴۰	۰/۶۷۸
	سطح معنادار	۰/۰۰۱	۰/۰۲۹	۰/۰۰۱
	تعداد	۳۹۴	۳۹۴	۳۹۴
برنامه‌ریزی طراحی محور	مقدار همبستگی	۰/۷۰۴	۰/۶۳۰	۰/۸۱۳
	سطح معنادار	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
	تعداد	۳۹۴	۳۹۴	۳۹۴

فرضیه سوم: عوامل برنامه‌ریزی طراحی محور بر ارتقای حس دلبستگی به مکان تأثیر مثبت و معنادار دارد.

مرحله دوم: بخش کمی- آزمون فرضیه
در این بخش به آزمون سه فرضیه اصلی می‌پردازیم که در ادامه آزمون هر یک بیان شده است.

آزمون فرضیه اول
با توجه به نتایج جدول ۴، مشخص می‌شود که تأثیر هویت مکان در راستای ارتقای دلبستگی به مکان مثبت و معنادار است.

فرضیه اول: عوامل هویت مکان بر ارتقای حس دلبستگی به مکان تأثیر مثبت و معنادار دارد.
فرضیه دوم: عوامل وابستگی به مکان بر ارتقای حس دلبستگی به مکان تأثیر مثبت و معنادار دارد.

جدول ۴. تأثیر هویت مکان در فاز ۲ شهر پرنده بر ارتقای حس دلبستگی به مکان

متغیر	گروه	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت آزمون	سطح معناداری
هویت مکان	کمتر و مساوی ۳	۴۸	۰/۱۲	۰/۵	۰/۰۰۰
	بیشتر از ۳	۳۴۶	۰/۸۸		

آزمون فرضیه دوم
با توجه به نتایج جدول ۵، عامل وابستگی به مکان بر ارتقای حس دلبستگی به مکان تأثیر مثبت و معنادار دارد.

جدول ۵. تأثیر وابستگی به مکان در فاز ۲ شهر پرنده بر ارتقای حس دلبستگی به مکان (نگارنده)

متغیرها	گروه	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت آزمون	سطح معناداری
وابستگی به مکان	کمتر و مساوی ۳	۱۴۷	۰/۳۷	۰/۵	۰/۰۰۰
	بیشتر از ۳	۲۴۷	۰/۶۳		

■ آزمون فرضیه سوم

بر اساس نتایج جدول ۶، عامل برنامه‌ریزی طراحی محور در راستای ارتقای دلبستگی به مکان تأثیر مثبت و معناداری دارد.

جدول ۶. تأثیر برنامه‌ریزی طراحی محور در فاز ۲ شهر پرنده بر ارتقای حس دلبستگی به مکان

متغیرها	گروه	تعداد	نسبت مشاهده شده	نسبت آزمون	سطح معناداری
برنامه‌ریزی طراحی محور	کمتر و مساوی ۳	۹۷	۰/۲۵	۰/۵	۰/۰۰۰
	بیشتر از ۳	۲۹۷	۰/۷۵		

■ بحث و نتیجه‌گیری

هدف از انجام این پژوهش، تعیین معیارهای ارتقای حس دلبستگی به مکان با رویکرد برنامه‌ریزی طراحی محور در شهر جدید پرنده بود. بنابراین، در این پژوهش ابتدا به بررسی مبانی نظری و پیشینه پژوهش پرداخته شد و در ادامه، با تجزیه و تحلیل کیفی سوابق موضوعی با روش تحلیل محتوا به شیوه استقرایی از روش کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی به تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی پرداخته شد. در این راستا، حس دلبستگی به مکان به عنوان مقوله مرکزی در نظر گرفته شد و سه عامل هویت مکان، وابستگی به مکان و برنامه‌ریزی طراحی محور (به عنوان عنصری تأثیرگذار و نوآوری در پژوهش) به عنوان عنصری تأثیرگذار بر حس دلبستگی به مکان شناسایی شدند. هویت مکان به عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر حس دلبستگی به مکان شامل عوامل محیطی-زمینه‌ای و عوامل کالبدی است که عوامل محیطی زمینه‌ای خود شامل ۴ موضوع کلیدی: ایمنی محیط، جغرافیای منطقه، استفاده مناسب از زمین و درگیری با محیط بوده و عوامل کالبدی نیز شامل ۱۶ موضوع کلیدی: دسترسی و سلسله‌مراتب، مبلمان و تجهیزات شهری، جهت‌گیری در امتداد گذر، معنای مکان، تنوع بصری، تاریخ مکان، فرم‌ها، اندازه و مقیاس، خوانایی، مساحت، کیفیت فضا، مصالح، نورپردازی، محصوریت، رنگ و نمادپردازی، اختلاف سطوح است. وابستگی به مکان به عنوان دومین عامل تأثیرگذار بر حس دلبستگی به مکان شامل ۵ موضوع اجتماعی-مشارکتی، فرهنگی-اعتقادی، احساسی-عاطفی، شناختی-اداری و فردیت کاربر است. از سویی دیگر، عامل اجتماعی-مشارکتی شامل ۶ موضوع کلیدی: تعامل اجتماعی، پویایی ساکنان، همسایگی، مشارکت در طراحی، تغییر توسط استفاده‌کنندگان، حس شهروندی است. همچنین، عامل فرهنگی-اعتقادی شامل ۶ موضوع کلیدی: همگی فرهنگی، باورها، مؤلفه دینی، مؤلفه تاریخی، ارزشمندی مکان، معنای نماد فرهنگی است. عامل احساسی-عاطفی شامل ۱۱ موضوع کلیدی: حس تعلق، حس تعلق، حس تعلق، حس تعلق، اعتماد، رضایت، کیفیت زندگی در مکان، حس افتخار، خاطرات و تجربیات، حس آسایش، حس راحتی، حس بی‌تفاوتی بود. عامل شناختی ادراکی شامل ۹ موضوع کلیدی: سهولت دسترسی، تشخیص زیبایی، وضعیت نگهداری، اصالت مکان، عناصر منحصر به فرد، درک نشانه‌ها، متمایز بودن، بو و رایحه، صداها است. در نهایت، عامل فردیت کاربر شامل موضوع کلیدی: جنسیت، شغل، میزان تحصیلات، سن، مدت سکونت، بعد خانوار و وضعیت تأهل است.

عامل برنامه‌ریزی طراحی محور نیز به عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر حس دلبستگی با دو ۲ عامل طراحی و برنامه‌ریزی سنجیده می‌شود که در ۱۵ شاخص قابل اندازه‌گیری است. عوامل طراحی شامل ۶ موضوع کلیدی: کیفیت طراحی، ضوابط طراحی معماری، فرایند طراحی، چهارچوب طراحی شهری، ساماندهی فرم‌های ساختمانی، ساماندهی فرم‌های ساختمانی، راهنمای طراحی شهری بوده و عوامل برنامه‌ریزی شامل ۹ موضوع کلیدی: چشم انداز ساخت‌وساز، خلق فرصت‌های شغلی، ویژگی‌های کیفی مکان، توسعه پایدار، راهبردهای شهری بلندمدت، خلاقیت و نوآوری شهری، برنامه مدیریت شهری، اسناد پشتیبان شهری، دستور کار توسعه است.

با توجه به مدل مفهومی پژوهش، با دو عامل طراحی و برنامه‌ریزی و تأثیرگذاری آن‌ها روی دو عامل وابستگی مکان و هویت مکان می‌توان حس دلبستگی به مکان را در شهر پرنده ارتقا داد. همچنین، با استفاده از تحلیل کمی و روش‌های آماری ضریب همبستگی اسپیرمن و آزمون دو جمله‌ای روابط این متغیرها و اثرگذاری آن‌ها سنجیده شد.

بر اساس یافته‌های حاصل از این پژوهش مطابق مدل مفهومی پژوهش بین کلیه متغیرهای پژوهش همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. به بیانی، بین عامل طراحی و برنامه‌ریزی متغیر برنامه‌ریزی طراحی محور و معیارهای وابستگی به مکان و هویت مکان، متغیر دلبستگی به مکان نوعی همگرایی وجود دارد، یعنی با ارتقای معیارهای هویت مکان، وابستگی به مکان، برنامه‌ریزی طراحی محور می‌توان حس دلبستگی به مکان را در شهر پرنده بهبود بخشید. در بررسی صحت ادعای وجود تأثیر هویت مکان، وابستگی به مکان، برنامه‌ریزی طراحی محور و عوامل طراحی در فاز ۲ شهر پرنده بر ارتقای حس دلبستگی از آنجا که سطح معناداری آن‌ها کمتر از ۵ درصد است، تأثیرشان در راستای ارتقای دلبستگی به مکان پذیرفته شد.

با در نظر گرفتن پیشینه پژوهش و بررسی نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های اخیر می‌توان ادعای داشت که عنصر گمشده در پژوهش‌های اخیر، نقش رویکرد برنامه‌ریزی طراحی محور در ارتقای حس دلبستگی به مکان است، زیرا که در ارزیابی و تجارب ماحصل از اجرای طرح‌های توسعه

شهری در جهان و به‌ویژه کشور ما این موضوع اثبات شده که طرح‌های توسعه شهری در خلق محیط شهری واجد کیفیت، توفیق کمی داشته‌اند. بنابراین، اندیشمندان مختلف شهرسازی از حضور تفکر کیفیت‌گرایی خاص طراحی شهری در تمام مقیاس‌های (کلان و خرد) طرح‌های توسعه شهری برای ایجاد محیط واجد کیفیت حمایت کرده‌اند و به دنبال رویکرد نوینی در تهیه طرح‌های توسعه شهری با نگرشی به شهر با دیدی یکپارچه به نام برنامه‌ریزی طراحی محور بودند که در این پژوهش نقش این عامل با شناسایی شاخص‌های مرتبط به خوبی مورد بررسی قرار گرفت که بتواند کمک شایانی به طراحان شهری داشته باشد. با توجه به شاخص‌های به‌دست آمده، پیشنهادهایی برای ارتقای حس دلبستگی به مکان در طراحی شهری در شهر پرنده به این شرح ارائه می‌شود: ۱- وجود چارچوبی مشخص و مدون در طراحی شهری و وجود راهنماهای طراحی شهری می‌تواند با یکپارچه‌سازی عناصر طراحی محیط‌های شهری کمک شایانی به طراحان کند و همین امر موجب خواهد شد تا ارتقای حس دلبستگی به مکان به طور واضح و مشخص در برنامه‌های طراحی در نظر گرفته شود. ۲- ساماندهی فرم ساختمانی از طریق نظم‌دهی به فضاها و تصحیح روابط بین فضاها می‌تواند کارایی مکان‌های شهری را بهبود بخشد و با تأثیر بر هویت مکان، حس دلبستگی را ارتقا دهد. ۳- تعیین هدف‌هایی در طراحی و در نظر گرفتن چشم‌انداز ساخت‌وساز باعث می‌شود تا طراحان بدانند چگونه مسیر طراحی خود در فضاها را به سرانجام برسانند و تمامی اقدامات مرتبط با طراحی را با هدف ارتقای حس دلبستگی به مکان پیش‌بینی و اجرا کنند. همچنین، وجود راهبردهایی برای تحقق اهداف کلان‌شهری در طراحی می‌تواند به ماندگاری اثرات یک طراحی مناسب در بلندمدت کمک کرده و حس وفاداری شهروندان را به محیط بیشتر کرده و در نتیجه حس دلبستگی به مکان افزایش یابد. ۴- طراحی‌ها با در نظر گرفتن عامل توسعه پایدار با تعادل برقرار کردن میان نیازهای مختلف شهروندان می‌توان به افراد جامعه در پاسخ به محدودیت‌های محیطی، اجتماعی و اقتصادی کمک کرد و حس دلبستگی آنان را به مکان مربوطه ارتقا داد. ۵- در طراحی شهری و با در نظر گرفتن مکان‌هایی برای افزایش و خلق فرصت‌های شغلی مناسب برای شهروندان می‌توان کارایی و اثربخشی محیط را در افزایش حس دلبستگی شهروندان به مکان افزایش داد؛ زیرا شهروندان نیاز اشتغال خود را با کمک این عامل تا حدودی مرتفع می‌کنند و می‌توانند حس مناسبی نسبت به محیط درک کنند. ۶- با خلاقیت و نوآوری در طراحی فضاهای شهری می‌توان در بالا بردن ویژگی‌های کیفی فضا نقش مؤثری داشت و فضای با کیفیت برای شهروندان می‌تواند دلبستگی بیشتری نسبت به محیط ایجاد کند. ۷- وجود برنامه‌های مدیریت شهری که با استفاده از اسناد پشتیبان شهری به تحقق اهداف توسعه شهری می‌انجامد، باعث می‌شود که فرایندهای طراحی فضاهای شهری هدفمند شده و نیازها و خواسته‌های شهروندان در طراحی‌ها پاسخ داده شود و رضایت شهروندان افزایش یافته و متقابلاً حس دلبستگی آنان به مکان ارتقا یابد. ۸- برای برنامه‌های توسعه شهری، وجود دستور کار توسعه می‌تواند به اجرایی کردن برنامه کمک شایانی داشته باشد و با اجرایی شدن برنامه‌های توسعه شهری و بهبود فضاهای شهری و بالا رفتن سطح کیفیت فضاها، دلبستگی شهروندان به فضاهای با کیفیت بیشتر خواهد شد.

■ مشارکت نویسندگان

مریم بهروزی در جمع‌آوری ادبیات پیشینه، مصاحبه، گردآوری داده‌ها و روش‌شناسی، حمید ماجدی در تحلیل داده‌ها و زهرا السادات سعیده زرابادی تفسیر نتایج و اصلاحات نسخه خطی.

■ قدردانی

نویسندگان این مقاله مراتب سپاس و قدردانی خود را در دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران و همچنین، مسئولان شهر پرنده به منظور همکاری در اجرای این پژوهش اعلام می‌دارند.

■ تعارض منافع

نویسندگان این مقاله هیچ تضاد احتمالی در این پژوهش ندارند و علاقه‌مند به انتشار آن هستند و همچنین، کلیه مسائل اخلاقی از جمله عدم سرقت ادبی، ساخت داده، رضایت آزمودنی‌ها، جعل یا انتشار مضاعف را رعایت کرده‌اند.

- [1] Mirzajani F, Designing an elementary school in Rasht with a sense of attachment to the place. Master's thesis in the field of architectural engineering, Ahrar Institute of Higher Education. 2019.
- [2] Falahat M. The concept of sense of place and its shaping factors. Journal of fine arts, architecture and urban planning. 2006;31.
- [3] Seyedhoseini M, Habib F, Majedi H. Interactive approach of levels and scale of urban design in the planning process. Bagh Nazar magazine. 2012;9(22):12-21.
- [4] Rezaei M, Arefi V, Farshchiyan A. Color and its effect of synergizing the sense of belonging to the place in the spatialization of the place of Islamic architecture. Arts and humanities studies. 2016; 10(17):49-56.
- [5] Farnum J, Hall T, Kruger LE. Sense of Place in Natural Resource Recreation and Tourism: An Evaluation and Assessment of Research Findings. USDA Forest Service, Portland. 2005; 12: 59-63.
- [6] Mirgholami M, Ayeshem M. Presenting the evaluation model of sense of place based on physical, cognitive, functional and social components, case example: Imam Street, Urmia. Journal of urban studies. 2016;5(19):69-80.
- [7] Mizamohamadi A, Taghipor B. Designing a sustainable residential complex with an emphasis on environmental psychology from the perspective of belonging to a place. Specialized scientific quarterly of green architecture. 2017;4(13):21-28.
- [8] Lim TSY, Hassan N, Ghaffarianhoseini A, Daud MN. The relationship between satisfaction towards neighbourhood facilities and social trust in urban villages in Kuala Lumpur. Cities. 2017: 67: 85-94.
- [9] Quinn T, Bousquet F, Guerbois C. Changing places: The role of sense of place in perceptions of social, environmental and overdevelopment risks. Global Environmental Change. 2019: 57: 101-130
- [10] Ujang N, Zakariya K. Place Attachment and the Value of Place in the Life of the Users. Procedia-Social and Behavioral Sciences. 2015, 168(9): 373-380.
- [11] Fornara F, Lai AE, Bonaiuto M, Pazzaglia F. Residential place attachment as an adaptive strategy for coping with the reduction of spatial abilities in old age. Frontiers in Psychology. 2019, 10:856-862.
- [12] Abd Elrahman AS, Asaad M. Urban design & urban planning: A critical analysis to the theoretical relationship gap. Ain Shams Engineering Journal. 2020, 17: 67-79.
- [13] Jafaripor S, Forotan M. Evaluation of place attachment: explanation of factors and indicators. Haft Hesar Environmental Studies Journal. 2013;4(14):63-76.
- [14] Shie A, Habibi K, Saeidi M. Designer-centered planning as a new approach in urban planning. Journal of Bagh Nazar. 2014;12(35):82-98.
- [15] Etesamipor M, Ardeshiri M, Majedi H, Zarabadi Z. Analyzing and explaining the evolution of urban standards in Iranian cities, case of study: Shiraz metropolis. Journal of research and urban planning. 2019; 7(1):42-56.
- [16] Letafati Z, Ansari H. Explaining a model in identifying and strengthening the factors affecting the sense of place and collective memory (case example: Dez riverside). Iranian Architectural Journal. 2019;15:46-54.
- [17] Rezvani N, Behzadfar M, Habibi K. Evaluation of historical contexts based on the norm of sense of belonging to a place (Study example: Sarcheshme neighborhood of Gorgan). 2017;8(29):97-102.
- [18] Kasemets K, Rammo A, Palang H. Turning a landscape into a suburban community and the realization of a sense of place. Cities. 2019; 88: 37-47.
- [19] Song Z, Daryanto A, Soopramanien D. Place attachment, trust and mobility: Three-way interaction effect on urban residents' environmental citizenship behaviour. Journal of Business Research. 2019; 105:168-177.
- [20] Sebastien L. The power of place in understanding place attachments and meanings. Geoforum. 2020; 108: 204-216.
- [21] Studies of the new city of Parand. Department of Housing and Urban Development. Consulting Engineers of Naghsh Mohit. 2013